

CZU: 373.2.04

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7407926>

## EDUCAȚIA POPULARĂ – FACTOR AL FORMĂRII PERSONALITĂȚII PREȘCOLARULUI

*Tatiana CRÎJANOVSKI*

*Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

Conștiința și conduita etică, profilul etic al personalității integrează toate componentele conținutului educației morale. El reflectă două coordonate definitorii care vizează raportarea omului la societate (educația moral-civică) și la sine (educația moral-individuală). Educația moral-civică are un conținut preponderent social, exprimându-se, în special, la nivel de: educație politică (educația patriotică, educația democratică, educația umanistă); educație economică (educația prin și pentru muncă); educație juridică (educație prin și pentru colectivitate). Educația moral-individuală are un conținut determinat, în mod preponderent, prin raportarea omului la sine, exprimându-se, în special, la nivel de educație filosofică, educație religioasă.

*Cuvinte-cheie: educație tradițională, factori, condiții, formarea personalității preșcolarului.*

### POPULAR EDUCATION – FACTOR OF PRESCHOOL PERSONALITY FORMATION

Ethical conscience and conduct, the ethical profile of the personality, integrate all the components of the content of moral education. It reflects two defining coordinates aimed at relating man to society (moral-civic education) and to himself (moral-individual education). Moral-civic education has a predominantly social content, expressing itself, in particular, at the level of: political education (patriotic education, democratic education, humanistic education); economic education (education through and for work); legal education (education through and for the community). Moral-individual education has a content determined, predominantly, by the relationship of man to himself, expressing itself, in particular, at the level of philosophical education, religious education.

*Keywords: traditional education, factors, conditions, preschool personality formation.*

### Introducere

Conținutul educației populare dezvoltă interrelații active cu societatea, cu caracteristicile și exigențele ei privind formarea profilului etic al personalității. Astfel, caracteristicile societății contemporane, cum sunt: **democrația, economia de piață, concurența loială și cooperarea internă și internațională, libera circulație a omului în țară, integrarea europeană, precum și progresul științifico-tehnic**, aduc modificări și semnificații noi conținutului educației populare, cum ar fi: dezvoltarea democratică a moralei și a educației morale, integrarea de semnificații și implicații noi: **toleranța, respectul și cooperarea între oameni, devotament conștient, activ și responsabil față de muncă, patrie și popor**. Odată perfecționat, în baza noilor caracteristici sociale enumerate, conținutul educației populare poate contribui la perfecționarea unor componente sociale ale educației populare.

Acest conținut cunoaște anumite componente specifice, în interacțiune, printre care menționăm: educația umanistă, educația patriotică, educația muncii și educația disciplinei conștiente.

Evoluția acestor conținuturi, „în grade ale educației populare”, asigură un ansamblu de achiziții obiective sub forma unor „virtuți personale” (sinceritate, punctualitate, curaj, onestitate) și sociale (atitudini civice: politice, naționale, umaniste, juridice).

În condițiile societății actuale, conținuturile educației populare au un pronunțat caracter civic, reflectând valorile competenței deschise, generalizate la nivel economic, politic, cultural.

Pentru formarea personalității copilului, familia trebuie să practice sistematic aplicarea unor astfel de mijloace populare de educație, precum sunt **ghicitorile, proverbele, cântecele și poveștile**, pe care le vom trece în revistă.

Scopul principal al ghicitorilor este **educația intelectuală**. Ele sunt chemate să dezvolte gândirea copiilor, să-i obișnuiească cu decodificarea simbolurilor, aluziilor, alegoriilor și analogiilor; să analizeze obiectele și apariția celor mai diferite zone ale realității înconjurătoare, să compare prioritățile și calitățile lor; pe deasupra, existența unui număr mare de ghicitori despre unul și același obiect permite oferirea caracteristicii ei multi-laterale. De asemenea, ghicitorile îmbogățesc rațiunea cu cunoștințe despre natură și despre viața umană. Rolul ghicitorilor în educația intelectuală e valoros prin totalitatea de cunoștințe despre natură și societatea umană, pe care copilul le dobândește în procesul activ al realității imaginate. În ultimă instanță, ele contribuie la formarea unor calități ale personalității.

**Proverbele și zicătorile** contribuie la dezvoltarea și formarea aspectului moral al generației tinere. Ele sunt mijloace afective de influențare verbală asupra copiilor cu scopul formării reprezentărilor morale, elaborării deprinderilor și comportării morale. În zicători și proverbe, **moralitatea** este considerată **scop**, iar frumosul și rațiunea – **mijloace**.

**Cântecele** reprezintă o formă complexă a creației populare. Importanța lor constă în **educația estetică** din punctul de vedere al pedagogiei. În cântece, cuvintele despre **frumos** și acțiunea **estetică a muzicii** se află într-o strânsă corelație: pe de o parte, ele dezvăluie esența frumuseții interioare și exterioare a omului, iar, pe de alta, oferă una dintre cele mai bune metode de dezvoltare a **gustului estetic** la generația tânără. Melodiile frumoase îmbinate cu poezia inspirată a cântecelor amplifică influența **estetică asupra copiilor și tinerilor**.

**Cântecele influențează asupra educației estetice, morale și fizice**, adică are loc interacțiunea aspectelor epistemice și axiologice. Pentru a cânta este nevoie de voce, auz, rațiune, înțelepciune populară; prin urmare, dezvoltarea limbii și minții, starea interioară și dispoziția sunt indispensabile, se află într-o strânsă legătură cu cântecele și interpretarea lor.

**Poveștile reprezintă un complex de metode interactive** de constituire a conștiinței copiilor. Ei sunt atrași de povești încă de la vârsta mică, ele le fac sufletul să vibreze în fața finalului fericit. Sunt încântați de imaginile prezentate, înțeleg umorul, își însușesc zicători și expresii populare prin care pătrund în tainele limbii și înțelepciunii. Imaginile scot în evidență atitudinea personajelor, captează atenția și privirea copilului, îmbogățesc imaginația creatoare. **Misterul basmului** este necesar la însușirea treptată a noțiunilor de **bine - rău, frumos - urât**. Evaluarea activității de **povestire prin dramatizare** îl ajută pe copil să descifreze sensul înțelepciunii. Copiii învață să dezaprobe atitudinea unor personaje, să-și corecteze propriul comportament, îi determină să gândească ce ar născoci în locul personajelor, dezvoltând astfel **creativitatea verbală**. Cei mici se pot gândi la posibilitatea de a găsi un alt final al poveștii, **îmbogățindu-și imaginația creatoare**. E semnificativ rolul poveștii populare în dezvoltarea și educația intelectuală a copiilor de toate vârstele, ea le înlesnește cunoașterea lumii înconjurătoare, percepută de ei prin intermediul senzațiilor, începând cu cele mai frumoase virtuți umane: **înțelepciunea, bunătatea, hărnicia, fermitatea, dreptatea, onestitatea**. „S-ascultăm poveștile, căci ele cel puțin ne fac să trăim și în viața altor oameni, să ne amestecăm visurile și gândurile noastre cu ale lor. Poate povestea este partea cea mai frumoasă a vieții omenești. Cu povești ne leagă lumea, cu povești ne adoarme, ne trezim și murim cu ele” [6, p.63].

E foarte greu a stabili anumite limite în viața sufltească a unui popor, întrucât această viață a colectivului omenesc, ca și viața individului, este ceva continuu.

Poporul românesc a avut, într-o oarecare măsură, soarta popoarelor catolice neromane (ungurii, polonii, germanii, cehii, slovacii), care prin aplicarea teoriilor „limbilor sfinte” au fost oprite mult timp de a se manifesta în cultură și, mai ales, în literatură.

Alecu Russo menționa: „...între diferite neamuri răsăritene pe malurile Dunării nici unul nu are, ca neamul românesc, o poezie populară atât de originală, atât de variată, atât de frumoasă și atât de strâns unită cu suvenirile antichității” [8, p.61].

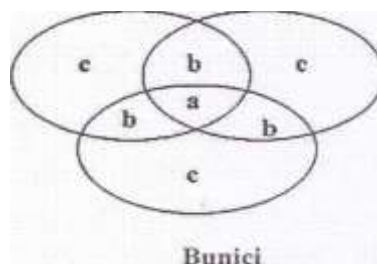
Același autor sublinia: „Datinile, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul întunecat” [8, p.61].

Generația familială este o generație de filiație, constituită din persoane înrudite biologic.

**Părinții** reprezintă o generație, **copiii** o alta, iar **nepoții** o a treia generație.

Aceste trei generații simbolizează punctele de interferență între diferite modele culturale, între diferite moduri de a vedea și înțelege realitatea socială; aceste viziuni implică o serie de dimensiuni, tensiuni și conflicte manifeste sau latente, constructive sau distructive. Raporturile integraționale sunt marcate atât de valori comune, cât și de elemente autohtone, traduse în atitudini, comportamente și stiluri de viață adoptate. Acestea le evidențiem în schema următoare:

Copii



Părinți

Bunici

Fig.1. Trei generații (bunici, părinți, copii).

Creările populare reprezintă **un adevărat univers al trăsăturilor morale** prin încărcătura lor afectivă, creând mediul favorabil pentru dezvoltarea limbajului și gândirii. Ele influențează imaginația și sensibilitatea copilului, oferă posibilități mari de exprimare liberă.

Tradițiile reprezintă eticheta neamului manifestată prin atitudinea omului față de alți oameni, prin ansamblul regulilor și normelor de conduită moștenite de la generațiile anterioare. Toate acestea cuprind cerințe care capătă un caracter strict reglementat, în respectarea cărora o importanță deosebită are o anumită formă de comportare, presupunând atitudinea, grija față de modul de viață statornicit de mai înainte ca față de o moștenire culturală din trecut.

**Obiceiurile, tradițiile și datinile** constituie memoria despre anumite realizări spirituale ale înaintașilor. Omul are ca simbol valori care sunt respectate și păstrate, el moștenește și transmite deprinderi, cunoștințe, memoria neamului, cultura, valorile spiritual-morale. „Nimeni nu se naște învățat” – se spune din bătrâni. Rezultă că, după concepția poporului, toate trăsăturile lui pozitive și negative sunt acumulate după naștere, câpătate prin educație și autoeducație. Prin urmare, atât calitățile morale, cât și viciile nu au caracter înnăscut. Copilul vine pe lume cu anumite aptitudini, predispoziții psihologice, care pot fi îndreptate spre bine sau spre rău. De aici rolul primordial al educației. În acest sens, poporul situează pe prim-plan cultura conduitei ce include normele de comportare a oamenilor în societate.

Tradițiile populare constituie una dintre componentele educației eficiente a minorului în familie, de aceea o importanță deosebită are gradul cunoașterii acestora de către părinți, nivelul de posedare a cunoștințelor din pedagogia populară.

În **procesul socializării copilului**, când are loc însușirea relațiilor normale acceptate de generațiile în vârstă, **tradițiile și obiceiurile sunt reglatori importanți ai comportării.**

Influența educativă a tradițiilor familiale poate fi aplicată prin îmbogățirea și diversificarea măsurilor de influență educativă asupra copilului, de formare a priceperilor și deprinderilor de comportare morală.

**Pedagogia populară** confirmă că pentru educația morală în familie este important ca **părinții să fie un exemplu demn de urmat.** Pedagogia trebuie să ia în considerare faptul că copiii, prin tendința de a fi asemănători cu părinții, preiau și trăsături negative. De aceea, educatorul trebuie să știe atmosfera generală a familiei, adică calitățile morale ale părinților. Uneori asupra părinților se poate acționa prin copii. Prin chestionarea părinților și copiilor, educatorul poate releva gradul moralității din familie și proiecta influența educativă posibilă asupra părinților.

Premisele educației copiilor în baza tradițiilor populare sunt constituite de educatoarea din grădiniță și depind de atitudinea față de tradițiile din familie. Influența educativă a tradițiilor este determinată, în mare măsură, **de autoritatea educatorului, de exemplul său personal.** Întreaga sa comportare, faptele, cuvintele, gesturile, atitudinea față de vecini, prieteni, maniera lui de a se îmbrăca, a vorbi – **toate acestea se află în vizorul discipolilor.**

La întrebarea ce calități ale educatorilor apreciază mai mult copiii, răspunsul a fost **bunătatea sufletească și blândețea.**

Valorificarea și aprecierea moștenirii pedagogiei populare, contribuția acesteia la cultura pedagogică a prezentului și viitorului continuă să rămână una dintre problemele-cheie în contextul educației naționale.

Această problemă se referă direct la **elaborarea pedagogiei naționale**, a căilor și metodelor de dezvoltare a acesteia. Ca și alte forme ale conștiinței sociale, pedagogia s-a format și s-a dezvoltat în baza moștenirii culturale. În aceasta și rezidă actualitatea studierii **originii pedagogiei, a experienței pedagogice a poporului.**

Totodată, studierea pedagogiei populare ne oferă un tablou obiectiv al dezvoltării pedagogiei naționale în plan evolutiv.

Astăzi, când se pune problema creării unei școli europene, devine tot mai clar că aceasta trebuie să devină o grădiniță națională. Iar instituția preșcolară națională poate fi creată numai **de pedagogi care cunosc profund istoria culturii și a școlii naționale.** În acest sens, suntem conștienți de faptul că **sistemul educației e creat și format de poporul însuși.**

În lumina cercetărilor de ultimă oră, **pedagogia populară** se impune ca o ramură a cunoștințelor empirice, acumulate de popor. În ea își găsesc reflectare obiectivele educaționale în corelație cu multitudinea mijloacelor, procedeele și deprinderilor **practice de popor în scopul educației.**

Poporul român dispune de o vastă experiență și cultură pedagogică acumulată în procesul îndelungatei sale dezvoltări istorice, formând baza inițială din care a pornit **educația**, autoeducația, reeducația, educația reciprocă, **toate împreună constituind educația permanentă.** Fiecare cultură etnică, având grijă de dezvolta-

rea spirituală a neamului, din generație în generație depune eforturi sporite pentru ca copiii să fie educați în baza tradițiilor culturale, istorice, respectând tradiția părinților, moșilor și strămoșilor. Tocmai de aceea pedagogia populară este o comoară nepuizabilă de înțelepciune populară, care educă copilul în spirit național și general-uman.

**Pedagogia populară folclorică** a stat la bază înțelepciunii din trecut. Cercetătorii începuturilor pedagogiei românești din cele mai vechi timpuri au arătat **înțelepciunea și corelația pedagogiei populare cu știința pedagogică**, care se completează reciproc. Pedagogia populară stă la **leagănul pedagogiei științifice**, alimentând și astăzi creația savanților, scriitorilor, adâncind lecția de legământ și continuitate cu temeliiile. Această sferă spiritual-morală a activității și creativității ne reîntoarce la sensul inițial al cuvântului „cultură” – povața poporului, educația, învățământul, dezvoltarea, respectul față de om.

Cunoscuta operă pedagogică „Didactica magna” elucidează cu lux de amănunte această influență. Principiile formulate în lucrare de către Comenius se apropie în mare măsură de maxime populare și paremi, de înțelepciunea populară. Majoritatea principiilor enunțate țin de educația intelectuală.

„Natura întâi prepară materia și pe urmă îi dă formă”;

„Natura nu se grăbește, ci înaintază încet”;

„Natura e într-un continuu progres” [9, p.163].

Este o concepție dominată de filosofia naturii specifică epocii respective, dar și apropiată de concepția populară. În concepția populară, **mintea e bunul cel mai de preț al omului**. Să ne amintim câteva formulări elocvente în acest sens:

„un om deștept face cât doi”;

„om cu scaun la cap”.

În formarea personalității ca ființă gânditoare și vorbitoare un rol important îl are felul și capacitatea omului **de a da câmp de activitate gândirii în vorbire** (adică de a vorbi când trebuie și cum trebuie), dar și de a se opri la timp:

„vorba multă-i sărăcia omului; tace și face”;

„cea mai bună învățătură: să știi când să taci din gură”;

„și vorba, și tăcerea la vremea lor”;

„o singură vorbă e de ajuns celui ce vrea să te înțeleagă”;

„învățați de la predecesorii voștri, căci aceasta este cea mai bună învățătură” [9, p.124].

Pornind de la ideea că munca este și scop, și mijloc de educație, dragostea de muncă, hărnicia sunt o urmare a educației. Pregătirea pentru muncă, capacitatea și dragostea de muncă constituie, în viziunea poporului, o **calitate fundamentală** și un motiv de apreciere a omului în genere și a valorii ca atare. De aceea, unii cercetători consideră, pe bună dreptate, că pedagogia populară este o pedagogie a muncii:

„omul e făcut pentru muncă, după cum pasărea pentru zbor”;

„omul e dator să muncească, să nu-l găsească moartea șezând”;

„cine adună la tinerețe are la bătrânețe”;

„poporul le poate pe toate” [7, p.159].

În legătură cu munca, cu relațiile de muncă, precum și cu relațiile sociale generale, care, într-un fel, sunt legate de muncă, de cinste și necinste, beție, lene, trândăvie, poporul de asemenea a formulat o multitudine de concluzii:

„cinstea cântărește mai mult decât aurul”;

„gospodarul are o singură mândrie – munca”;

„bețivul se învață cu beția, ca tâlharul cu hoția”;

„din trândăvie se nasc toate relele”;

„în casa leneșului totdeauna e sărbătoare”;

„cinstea la cinste trage, cinstea cinste cere” [7].

**Hărnicia** este una dintre calitățile morale cele mai apreciate de popor și folclorul abundă în proverbe, maxime și îndemnuri în legătură cu munca și atitudinea față de ea:

„omului cu sânguință toate-i sunt cu puțință”;

„hărnicia poartă gospodăria”.

Contrar hărniciei, lenea e un viciu condamnat cu vehemență de popor nu doar pentru că e amorală în sine, ci și pentru că trândăvia e considerată drept un izvor al imoralității:

„cine nu face nimic, învață să facă rău”;

„munca te ridică, lenea te strică”

„lucrul face sănătate, trândăvia – păcate” [7, p.164].

*Umanismul ca principiu de bază al moralei populare* își are rădăcinile tot în procesul muncii, iar conceptul de omenie, ca normă morală supremă, include în sine respectul față de muncă, față de omul muncii, credința nestrămutată în om, în forțele lui creatoare.

„Oricine ești, adu-ți aminte că ești om”, glăsuiește o frumoasă povață populară.

Deosebit de categorice sunt cerințele morale privitoare la respectul față de bătrâni:

„înaintea părului cărunț să te scoli și pe cei bătrâni să-i respecti”;

„cine nu-i respectă pe bătrâni, nu este om”;

„în fața bătrânilor să ai urechi de auzit, nu gură de vorbit”.

Dar și aici nu lipsește măsura și simțul critic, căci „Sunt tineri între tineri și bătrâni între bătrâni”.

Oamenii trebuie respectați și atunci când nu au un aspect exterior atrăgător. Profund umanistă este cerința: „Să nu râzi de oamenii sluiți”.

O virtute morală mult prețuită de popor este cinstea. Cinstea față de om, de colectivitate, atitudinea onestă față de muncă:

„obraz să ai”;

„mai bine sărac și cinstit decât bogat și hulit”.

Poporul condamnă cu intransigență contrariul – necinstea, hoția, fățarnicia și îndeamnă tineretul să se ferească de aceste vicii:

„cine fură azi un ou, mâine fură un bou”;

„ori furi, ori ții sacul, tot hoț ești” [7].

După cum arată materialele folclorice și etnografice, poporul român, ca și alte popoare, a năzuit întotdeauna spre lumină, a prețuit mintea cultivată, cunoștințele, văzând de multe ori în ele o armă prețioasă în lupta cu greutățile vieții, cu răul social.

Mintea, în înțelesul ei popular, înglobând diferite aspecte (rațiunea, gândirea, inteligența, judecata, înțelepciunea), a preocupat poporul din timpuri străvechi, fiind mult apreciată și larg oglindită în creația sa orală:

„mintea domnește, mintea împărtășește”;

„nimic nu se avântă fără osteneală” [7].

În folclor e sesizată legătura determinantă dintre minte și învățătură. *Mintea nu se dezvoltă de la sine*. Ea se îmbogățește și se dezvoltă cu ajutorul învățaturii, care se bucură de o înaltă apreciere în popor:

„omul fără învățătură e ca pământul fără udătură”.

Poporul a acumulat un bagaj enorm de cunoștințe în domeniul lumii vegetale, creând o adevărată *botanică populară*, îmbogățind medicina populară. Educația lui cuprinde, de asemenea, largi cunoștințe de chimie, cunoașterea diferitor pietre, minerale și roci, caracteristicile și folosirea lor în construcție.

Obiceiurile, tradițiile și datinile constituie o mărturie despre anumite realizări spirituale ale omului, semnele acelor valori, care, fiind create de societate, sunt respectate și păstrate, constituind o modalitate de transmitere a deprinderilor, cunoștințelor, memoriei. Prin această transmitere – prin ani și secole – a culturii, a valorilor spiritual - morale, prin conștientizarea unității și unirii omului cu societatea și natura, omul a devenit mai puternic și mai înțelept.

Conchidem, astfel, că pedagogia populară în domeniul educației prin muncă, educației moral-civice se înfăptuia în trecut sub semnul necesităților practice în strânsă legătură cu munca, cu procesul de producție.

Ceea ce spunem despre sănătate ca scop al educației, în concepția populară întregeste spusesele despre omenie, înțelepciune și numele bun. Om – omenie, om – înțelepciune, om bun – om sănătos la minte și la corp, iată modelul.

*Folclorul este o sincronizare, o sinteză a tuturor manifestărilor poporului în care găsești virtutea și amorul, eroismul și Patria, originea unui neam și condițiile istorice de dezvoltare a acestuia.*

Actualizarea comportamentelor naționale, a culturii pedagogice, presupune renașterea și intensificarea autenticității, democratismului și umanismului în educația tradițională, în conformitate cu cerințele și calitățile firești.

Iată câteva trăsături care caracterizează omul înțelept:

„răbdarea e temelie înțelepciunii”;

„răbdarea e podoaba înțelepciunii”;

„înțelepciunea nu e toată în capul unui om”;

„norocul e ceva, înțelepciunea e totul”.

Răbdarea și stăpânirea de sine sunt calități excepționale pentru vârstele fragede. Ele apar și se consolidează odată cu înaintarea în vârstă.

Răbdarea aduce înțelepciune, iar aceasta e preferabilă norocului:

„omul cu înțelepciune face numai fapte bune”;

„înțelepciunea bătrânilor – lumina tinerilor” [7, p.99]

Așadar, idealul de om, în concepția educațională a poporului, este să fii cu adevărat om, **să te ridici deasupra a ceea ce este datul biologic în ființa umană**, la ceea ce a însemnat statul în evoluția acestei ființe.

În conștiința populară sănătatea e tot atât de prețioasă ca și omenia. Poate și mai mult, dacă ne gândim că, într-un fel, omul nesănătos la cap nu poate fi om de omenie. Proverbele următoare o dovedesc cu prisosință:

„sănătatea e mai scumpă decât toate”;

„sănătatea e cea mai mare avuție”;

„sănătatea e bucuria săracului”.

Aceste proverbe întăresc ideea de mai sus, comparând starea omului sănătos cu a celui bolnav sau prezentând diferite situații.

„boala și sărăcia n-o poți ascunde”;

„viața-i scurtă, moartea-i veșnică”;

„cât de rău să trăiască omul, tot nu se îndură să moară” [7, p.100].

O calitate spre care tinde și râvnește omul este cea a frumuseții. Comparând-o cu sănătatea, omul din popor înclină să dea și aici prioritate sănătății sau s-o identifice cu sănătatea. Mai ales în ceea ce-l privește pe om, comparând înfățișarea lui trupească cu cea sufletească.

„tare-i bine și frumos când îi omul sănătos”;

„cine te iubește acela te lecuiește”;

„mi-i drag omul cel frumos și călare și pe jos”;

„frumusețea nu se mănâncă cu lingura”;

„decât cu urātu-n casă, mai bine cu boala-n oase” [7, p.234].

Filosofia cultă și știința au putut să le dea interpretări și să descopere aspecte noi, dar dincolo de ele n-au trecut. Vor trece oare?

Aceste deziderate ne conduc la un model pedagogic de formare a orientărilor axiologice spre construirea unui model ce reprezintă un subsistem pedagogic (teoretic și praxiologic) de formare a orientărilor axiologice la copii din perspectiva etnopedagogică din cadrul sistemului de educație. Modelul pedagogic are la bază următoarele fundamente și abordări:

- **Abordarea sistemică** – prevede formarea orientărilor axiologice la preșcolari în cadrul paradigmei integrate a educației școlare la nivel formal, nonformal și informal.
- **Abordarea formativă** – presupune influențele asupra personalității copilului corelând adecvat domeniile cognitiv și afectiv (comportamental).
- **Abordarea axiologică** și etnopedagogică – presupune influențarea și asimilarea unui sistem de valori naționale perene: munca, cinstea, omenia, dreptatea, bunătatea etc.
- **Abordarea curriculară** – reprezintă un demers structural și funcțional care include: sistemul de obiective, conținutul educațional, strategii educative și evaluative.
- **Abordarea psihologică** – reprezentată de particularitățile dezvoltării preșcolarului în raport cu valorile naționale/comportamentale [3].

Baza conceptuală a abordărilor descrise determină și un sistem de principii care creează fundamentul elaborării modelului pedagogic de formare a orientărilor axiologice la copii din perspectiva etnopedagogiei. Principiile sunt deduse (sau selectate) și structurate în două grupuri în baza analizei fenomenului educațional și a celui etnopedagogic. Ca urmare, primul grup de principii ține de domeniul pedagogic, al doilea – de domeniul axiologic.

#### **Primul grup de principii (pedagogice):**

- principiul axării educației pe copil (copilul este privit ca subiect al actului educativ);
- principiul cooperării și participării active în actul educativ;
- principiul individualizării și diferențierii procesului educativ;

- principiul dominării atitudinilor asupra cunoștințelor în procesul educativ;
- principiul complexității influențelor pedagogice asupra formării orientărilor valorice la preșcolari.

**Al doilea grup de principii educative (axiologice):**

- principiul educației prin și pentru valori;
- principiul transunerii valorilor în fapte comportamentale;
- principiul sensibilității afective;
- principiul dominării valorilor naționale perene.

Proiectarea conținuturilor în cadrul modelului de formare a orientărilor axiologice la preșcolari are la bază demersuri curriculare. Aceste demersuri presupun:

- re-proiectarea raporturilor existente la nivelul procesului educațional între „subiect” și „obiect”, între materia de studiu programată și efectele sale formative pe termen scurt, mediu, lung;
- centrarea educației asupra obiectivelor pentru a asigura nu doar specificarea conținuturilor, ci și realizarea corespondenței între predare-învățare-evaluare.

Proiectarea conținutului formării orientărilor axiologice la copii prin raportare la curriculumul educației școlare creează premisa realizării educației integraliste și a unor programe individualizate. Această perspectivă curriculară complexă conferă conținutului educației preșcolarelor un caracter, în egală măsură, stabil și dinamic; stabil, prin valorile etnopedagogice selectate în corespundere cu obiectivele propuse; dinamic, prin specificările și concretizările realizate de educator conform obiectivelor de referință și operaționale. Așadar, conținutul în cadrul modelului definește ansamblul valorilor etnopedagogice selecționate și eșalonate în conformitate cu demersurile curriculumului educației preșcolare și școlare.

Analizând interacțiunea dintre educator și educat, vom putea desprinde câteva caracteristici:

- acțiunea educațională este, în esență, o relație dintre un subiect și un obiect, în cadrul căreia subiectul urmărește o schimbare, o transformare a obiectului conform unui anumit scop axat pe un sistem de valori;
- interacțiunea între cei doi poli ai relației are un caracter activ și creativ, desfășurarea acțiunii este dinamică, toate componentele sale aflându-se în interacțiune și modificându-se de la un moment la altul, acțiunea educațională este subordonată unui ansamblu social, care reglează și direcționează sensul;
- relația care se stabilește între subiect și obiect este o relație socială și nu în exclusivitate biologică.

Sintetizând toate acestea am putea spune că educația este o activitate socială complexă, care se realizează printr-un lanț nesfârșit de acțiuni exercitate în mod conștient, sistematic și organizat, în fiecare moment un subiect individual sau colectiv acționând asupra unui obiect individual sau colectiv, în vederea transformării acestuia din urmă într-o personalitate activă și creatoare, corespunzătoare atât condițiilor istorico-sociale prezente, cât și de perspectivă prin transmiterea și asimilarea de valori.

- Pedagogia populară este un *fenomen firesc*, parte integrantă a vieții poporului. Prin participarea în procesul de educație se conștientizează că cea mai *mare avuție* a societății *sunt copiii*.
- Fiecare se naște *nepotul* cuiva și moare *bunic*.
- Integritatea procesului pedagogic, valorificarea factorului educațional și a sistemului de mijloace care creează armonia dintre *conștiință*, *comportament* și *activitate*. Includerea *timpurie a copiilor în procesul pedagogic*, în procesul autoeducației, educației reciproce, reeducației.
- Asigurarea maximă a independenței și autonomiei în educație.
- Atitudinea diferențiată față de personalitate (particularitățile individuale și de vârstă).
- Cultul strămoșilor, cultul mamei, cultul copilului în toate sistemele tradiționale ale educației.
- Eficacitatea și viabilitatea ideilor culturii pedagogice tradiționale la o activitate creatoare în opera de educație [9, p.33].
- Democratismul, umanismul și solidaritatea între națiuni sunt determinante ale pedagogiei populare. La nivel popular niciodată *nu apar conflicte interetnice*.
- Nu toate popoarele îl au pe Comenius, Pestalozzi, Asachi, însă fiecare popor are o comoară care conține valori general-umane.
- Democratismul și umanismul e chintesența pedagogiei populare. Copilul și patria, copiii și poporul sunt perechi nedespărțite.
- „Cine patria nu-și iubește, dușmanul ei se numește”, „Copiii cresc ușor în ograda vecinului”.

– *Cultura e un fenomen complicat, multiaspectual*. Diversificarea ei ecologică, etică, cultura muncii se manifestă în mod specific la diferite popoare [9, p.33].

Aceste deziderate de mai sus conduc la concluzia că prezentul se clădește pe fundalul valorilor moștenite, pe elementele de umanism pe care acestea le conțin, prin reluarea acestor valori, în raport direct cu nevoile, interesele spirituale, ideologice și prin valorificarea lor în vederea propășirii sociale și spirituale. Dezvoltând recunoștința și stima față de strămoșii care prin sacrificii și jertfe uriașe au apărut ființa națională a poporului, au purtat steagul luptei pentru libertate și independență, pentru dreptate națională și socială, trebuie să ne sădească în conștiința noastră sentimentul responsabilității față de moștenirea înaintașilor.

**Concluzii:** Fiecare națiune care se respectă își întocmește un inventar cât mai complet al tuturor valorilor de care dispune în toate domeniile vieții materiale și spirituale, din trecut și din prezent. Realizarea unui astfel de inventar dă, în cele din urmă, măsura maturității, a respectului de sine al poporului respectiv, a capacității instituțiilor cultural-științifice reprezentative ale statului român.

#### Referințe:

1. ANTOCI, D. *Educația prin valori și pentru valori*. Ghid metodic. Chișinău: UST, 2014. 200 p.
2. AVRAM (CARAVEȚEANU), F. Epistemologia educației – o abordare interdisciplinară. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2015, nr.9(89), p.10-15.
3. BARALIUC, N. Sporirea procesului de socializare a preșcolarilor. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Optimizarea învățământului în contextul societății bazate pe cunoaștere”*, Chișinău, 2012. 543 p.
4. Codul Educației al Republicii Moldova, modificat LP 138 din 17.06.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.184-192, art.401.
5. COMENIUS, J.A. *Didactica Magna*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970. 201 p.
6. EMINESCU, M. *Literatura populară*. Ed. îngrijită de D.Murărașu, București: Minerva, 1977. 380 p.
7. *Proverbe și zicători*. Chișinău: Știința, 1981. 312 p.
8. RUSSO, A. *Studii naționale. Opere alese*. Chișinău, 1989. 329 p.
9. SILISTRARU, N. *Etнопedagogie și educație*. Chișinău: CEP UST, 2021. 425 p.

#### Date despre autor:

**Tatiana CRÎJANOVACHI**, doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

**E-mail:** crijanovschi@mail.ru

**ORCID:** 0000-0001-7170-6930

*Prezentat la 26.10.2022*